IGNAS GINIOTIS

Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčios pašventinimo 100-metis

1926–2026

Šilutės Hugo Šojaus muziejus

Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčios pašventinimo 100-metis

Ignas Giniotis

2026 m. lapkričio 10 d. sukanka 100 metų nuo Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčios pašventinimo – reikšmingo įvykio ne tik miesto religinėje, bet ir kultūrinėje bei istorinėje raidoje. Ši sukaktis kviečia prisiminti sudėtingą ir ilgą parapijos formavimosi kelią, bažnyčios statybos aplinkybes, iškilių asmenybių indėlį ir bendruomenės pastangas, kurios nulėmė, kad Šilutė tapo savarankišku evangelikų liuteronų dvasiniu centru. Minint šį jubiliejų pravartu atsigręžti į ištakas – Verdainės parapijos istoriją ir Šilokarčemos (Šilutės) bendruomenės siekį turėti savo maldos namus, tapusius tikėjimo, tapatybės ir bendrystės simboliu.

Verdainės parapija

Šilokarčemos (vok. Heydekrug, dabar Šilutė) parapijos įkūrimas yra glaudžiai susijęs su Verdainės (vok. Werden, dabar Šilutės miesto dalis) parapijos istorija. Pirmoji bažnyčia Verdainėje įrengta XVI a. II pusėje [1]. Ankstyviausias išlikęs šaltinis, kuriame minima bažnyčia, atkeliauja iš 1566 m. Verdainės smuklei skirtos privilegijos akto[2]. Spėjama, kad pirmoji bažnyčia buvo medinė, dengta šiaudais (1 pav.)[3].

1 pav. Verdainės evangelikų liuteronų bažnyčia, varpinė, klebonija ir Šilokarčemos turgavietė. 1648 m. Klaipėdos apskrities žemėlapio fragmentas.

Pradžioje ji buvo Rusnės parapijos filija, kurią aptarnavo Rusnės kunigas. Savarankiška parapija tapo tik po 1604 m. Naujos mūrinės Verdainės bažnyčios statyba buvo pradėta 1707 m. paties Prūsijos karaliaus Frydricho I įsakymu, tačiau dėl krašte kilusio maro ji užsitęsė ir buvo baigta tik 1718 m. Deja, jau 1757 m. Septynerių metų karo metu rusų kariniai daliniai bažnyčią nuniokojo ir sudegino. Nauja bažnyčia pastatyta tik 1847 m.[4] Ji buvo halinio tipo, be bokšto, t. y. vakarinėje pusėje buvo suprojektuotas mažas nefunkcionalus bokštelis, tik kaip dekoratyvinė detalė (2 pav.). Stačiakampio plano maldos namai buvo apie 26,6 m ilgio ir 15–20 m pločio[5].

2 pav. Verdainės evangelikų liuteronų bažnyčia. XIX a. vid. – XX a. vid.

Nauja detalė bažnyčių architektūroje – pietvakarinėje pusėje suprojektuotas trejų greta viena kitos esančių durų įėjimas [6]. Šiaurės rytinėje pusėje pastatą prailgino penkiakampė apsidė. Arkiniai langai buvo išdėstyti dviem eilėmis, kadangi pastato būta gana aukšto. Bažnyčios stogas – dvišlaitis, dengtas čerpėmis.

Trinavės bažnyčios interjeras buvo labai puošnus, vietiniai ją vadino „Prūsų Lietuvos katedra“[7]. Neogotikos stiliaus altorius su sakykla – atskiri. Altoriuje buvo įkomponuotas paveikslas „Kristus žegnoja duoną ir vyną“[8]. Arkoje, kuri skyrė navą nuo choro, buvo užrašyti bibliniai žodžiai (3 pav.)[9].

3 pav. Verdainės evangelikų bažnyčios interjeras.

XX a. pradžioje Verdainės parapijai priklausė apie 35 gyvenvietės su maždaug 10 tūkst. parapijiečių[10].

Lemtingi parapijai buvo Antrojo pasaulinio karo pabaigos ir pirmieji pokario metai. Nors bažnyčios pastatas nenukentėjo, iš krašto pasitraukė kunigai ir dauguma parapijiečių. Pamaldos Verdainės bažnyčioje vyko dar iki 1948 m. vidurio, kol bažnyčios pastatas nebuvo nacionalizuotas. Kadangi už 2 km stovėjo Šilutės evangelikų bažnyčia, Verdainės bažnyčią, nugriovus jos bokštą, sovietinė valdžia pavertė grūdų sandėliu (4 ir 5 pav.), o 1957 m. pertvarkė į linų apdirbimo fabriką (6 pav.). Po 1961 m. gaisro įmonė buvo išplėsta ir pertvarkyta (7 pav.). Iš bažnyčios pastato liko vien pamatai. 1970 m. čia pradėjo veikti siuvimo, o nuo 1974 m. audimo fabrikas[11].

4 pav. Verdainės evangelikų bažnyčia. 1956 m.

5 pav. Verdainės evangelikų bažnyčia. XX a. vid.

6 pav. Šilutės linų fabrikas. 1957 m.

7 pav. Linų fabriko darbuotoja. 1957 m.

Iki 2013 m. bažnyčios vietoje veikė Kauno audimo fabriko AB „Drobė“ skyrius. Šiuo metu buvusios bažnyčios ir buvusių kapinių teritorijoje esantį gamybinės paskirties pastatą valdo keletas savininkų[12].

Šilokarčemos (Šilutės) parapijos įkūrimas

Taigi, kaip jau buvo minėta, pradžioje Šilokarčemos gyvenvietė priklausė Verdainės parapijai. Tačiau miestelis augo, gyventojų daugėjo, tad tiek miestelėnai, tiek artimiausių kaimų gyventojai norėjo, kad Šilokarčemoje būtų pastatyta bažnyčia ir įsteigta nauja parapija[13].

Nors dar 1818 m. Šilokarčema tapo apskrities centru, parapijos statusas pripažintas jai tik po didžiausių ginčų beveik šimtu metų vėliau, nes už kelių kilometrų į pietryčius buvo Verdainė, viena seniausių Klaipėdos krašto parapijų, kurią suskaldyti dvasininkai ypač nenorėjo[14].

Pirmasis įsteigti atskirą Šilokarčemos evangelikų liuteronų bendruomenę pareikalavo ekonomikos patarėjas, dvarininkas Hugo Šojus. Pateikta argumentacija buvo svari: čia jau seniai veikė paštas, telegrafas, teismas, dirbo gydytojas, buvo vaistinė, aukštesnioji berniukų

mokykla, viešbutis, muitinė. Pateiktąją idėją palaikė Šilokarčemos apskrities viršininkas Heinrichas Petersas[15].

1913 m. birželio 15 d. turėjo būti minima Vokietijos kaizerio Vilhelmo II valdymo 25-mečio sukaktis. Kaizeris atsisakė priimti dovanas, bet sutiko, kad jam skirtų dovanų lėšos būtų naudojamos labdarybės ir tautiniams reikalams. H. Šojaus ir H. Peterso iniciatyva kaizeriui buvo išsiųstas prašymas leisti Šilokarčemoje statyti bažnyčią ir pavadinti ją kaizerio Vilhelmo II vardu[16].

Šiai idėjai priešinosi Verdainės superintendentas Hermannas Robertas Joppas: jis siuntinėjo prieštaraujančius raštus ir net inicijavo parašų rinkimą[17]. Nepaisydamas to, kaizeris sutiko patenkinti prašymą. Tuojau kliūtys dingo ir bažnyčios statybos darbai pajudėjo.

H. Šojus bažnyčiai ir klebonijai statyti padovanojo 80 m pločio ir 95 m ilgio žemės sklypą, taip pat molį bei žvyrą ir kuo mažesne kaina tiekė plytas iš savo plytinės, aukojo grynais pinigais[18].

1913 m. buvo padėtas kertinis bažnyčios pamatų akmuo. Tačiau pirmiausia buvo pradėta klebonijos statyba su parapijos sale. Tų pačių metų spalio 1 d. įsteigta Šilokarčemos parapija. Pirmuoju Šilokarčemos parapijos dvasininku buvo paskirtas Verdainės kunigo padėjėjas Theodoras Eicke (8 pav.)[19].

8 pav. Pirmasis Šilutės parapijos kunigas Theodoras Eicke.

Parapiją sudarė Šilokarčemos gyventojai (1912 m. duomenimis jų būta 957), Žibų žmonės (tų pačių metų duomenimis – 1 775), taip pat artimiausių kaimų – Aukštumalės, Barzdūnų, Lapalių, Rupkalvių, Šlažų, Šyšgirių, Traksėdžių, Bismarcko kolonijos bei Šilokarčemos dvaro – viensėdijų gyventojai[20].

1914 m. kilęs Pirmasis pasaulinis karas bažnyčios statybą sutrukdė. 1915 m. rudenį buvo užbaigta tik klebonija (9 pav.). Ilgą laiką klebonija buvo prieglauda konfirmantams, bažnytinėms draugijoms ir įvairiems bendruomenės susirinkimams, vyko bažnyčios choro ir bažnytinio pučiamųjų orkestro repeticijos, evangelikių moterų pagalbos draugijos susirinkimai[21].

9 pav. Evangelikų liuteronų bažnyčios klebonijos pastatas. XX a. III–IV dešimtmetis.

Bendruomenė sekmadienio pamaldoms rinkdavosi pradinėje mokykloje. Kai karo metu mokykla buvo rekvizuota kariniams tikslams, buvo bandyta sekmadienio pamaldoms panaudoti suteiktą apylinkės teismo salę. Tačiau daugelis parapijos narių prieš tai griežtai protestavo. Tie, kurie niekada gyvenime nebuvo teisme, dvejojo, ar lankyti bažnyčios pamaldas. Todėl parapijiečiai nuoširdžiai priėmė krikščionių bendruomenės pasiūlymą leisti savo salę naudoti pamaldoms (dabartinėje Liepų g. 7; 10 ir 11 pav.). Pamaldos šioje garbingoje erdvėje vyko iki 1926 m. lapkričio 10 d.[22]

10 pav. Krikščionių maldos namai (paskutinis pastatas dešinėje). XX a. pr.

11 pav. Krikščionių maldos namų interjeras. XX a. pr.

„Tie, kurie niekada gyvenime nebuvo teisme, dvejojo, ar lankyti bažnyčios pamaldas.“

Bažnyčios statybos darbai

Tuoj po karo vėl buvo susirūpinta bažnyčios statyba. Tačiau dėl pokariu kilusios infliacijos bažnyčios statybos fondo lėšos buvo visiškai nuvertėjusios. Pinigų bažnyčios statybai reikėjo rinkti iš naujo.

1919 m. spalio 11 d. Šilokarčemos parapijos taryba kreipėsi į atskiriamo Klaipėdos krašto komisarą, buvusį Gumbinės apygardos prezidentą grafą Georgą Franzą Wilhelmą von Lambsdorffą, prašydama leisti statydintis bažnyčią. Leidimas buvo gautas ir vėl prasidėjo lėšų paieška ne tik Karaliaučiuje, bet ir Berlyne[23].

Pasinaudojus surinktomis aukomis 1922 m. iš garsios varpų liejyklos „Schillings ir Lettermann“ Apoldoje (Vokietija) buvo nulieti trys varpai (1 300, 620 ir 320 kg)[24]. 1924 m. Oberkirchenratas (kolegiali aukščiausioji evangelikų bažnyčios valdymo institucija Vokietijoje, vadovavusi bažnyčios reikalams ir prižiūrėjusi parapijas) suteikė ne tik 20 000 markių paramą, bet ir leidimą aukas Šilokarčemos bažnyčios statybai rinkti visose Prūsijos parapijose [25]. Prašymas buvo priimtas su dideliu entuziazmu, todėl po pradinių etapų, kuriuos finansavo vien parapija, statybos darbai vyko sparčiai ir sėkmingai[26].

Iki 1926 m. gegužės mėn. bažnyčios statybos darbams lėšų paaukojo Laukininkų bažnyčios fondas – 20 000 markių, Žemės ūkio ministerija – 35 000, Jubiliejinių aukų fondas – 5 469, Vokietijos vyriausybė – 40 240 markių. Rytprūsių bendruomenės sudėjo 2 726, pati Šilokarčemos parapija – 23 565 markes[27]. Bet tai nebuvo visi aukotojai – dar lėšų skyrė Gustavo Adolfo draugija ir pakartotinai – aukščiausioji bažnyčios taryba. Į bažnyčios statybos fondą buvo surinkta apie 200 000 markių (508 409 litai)[28].

1924 m. Šilokarčemos architektas Kurtas Gutknechtas (1894–1985 m., 12 pav.) sukūrė ir naują bažnyčios projektą, nes ankstesnis jubiliejinės kaizerio Vilhelmo II bažnyčios projektas nesiderino su regiono kraštovaizdžiu[29].

12 pav. Architektas K. Gutknechtas su bažnyčios raktais rankose.

1924 m. rugpjūčio 27 d. iš naujo pašventintas bažnyčios kertinis akmuo ir prasidėjo statybos darbai (13–14 pav.)[30]. Santykinai trumpas, vos dvejų metų (1924–1926 m.) statybos laikotarpis buvo visų dalyvių kantrių ir nenuilstamų pastangų rezultatas. Siekiant užtikrinti, kad statybos galėtų tęstis nepertraukiamai ir kad darbai galėtų vykti nuo pirmųjų palankių pavasario dienų iki vėlyvo rudens, surinktos lėšos turėjo būti visada lengvai prieinamos, nes žmonės ir medžiagos nuolat reikalavo naujų, kartais nenumatytų išlaidų. 1925 m. vasario 9 d. kunigas T. Eicke pranešė aukščiausiajai bažnyčios tarybai Berlyne: „Vietos bendruomenė pageidauja kuo greičiau atnaujinti bažnyčios statybos darbus. Kadangi oras švelnus, ekspertų nuomone, mūro darbai galėtų būti vykdomi be jokių dvejonių. Ekonominė padėtis Klaipėdos krašte labai pablogėjo. Daugelis darbininkų ir amatininkų persikėlė į Vokietiją, todėl šiais metais turime tikėtis didesnių atlyginimų. Šiuo metu čia trūksta darbo jėgos. Jei pradėtume statybas dabar, bent jau per ateinančias savaites galėtume jas atlikti kaip skubius darbus už mažesnius atlyginimus ir tada, kai prasidės tikrasis statybų laikotarpis, jau būtume gerokai pasistūmėję į priekį“[31].

13 pav. Bažnyčios statybos darbai 1924–1925 m. žiemą. Prie bažnyčios stovi kunigas T. Eicke, vaistininkas K. Schmidtas, statybos vadovas ir architektas K. Gutknechtas.

14 pav. Bažnyčios statyba. Fotografuota 1924–1926 m. Dešinėje viršuje su šviesiu paltu ir kepure architektas K. Gutknechtas.

1925 m. balandžio 30 d. kunigo T. Eickės laiške rašoma: „Bažnyčios statyba jau pažengusi tiek, kad statomas bokštas, bet pinigai vėl baigiasi.“ Tų pačių metų lapkričio 4 d. buvo aprašyta statybos darbų eiga: „Bažnyčios pastatas Šilokarčemos gyvenvietėje baigtas. Mūro ir dailidės darbai iš esmės baigti, taip pat santechnikos, kalvystės, šaltkalvystės ir stogo dengimo darbai. Galerijos turėklai, durys ir suolai yra sumontuoti. Dažymo darbai taip pat beveik baigti. Atminimo salėje atlikta speciali puošyba freskomis <...>“ 1926 m. gegužės 10 d.: „<...> Tai išties didingas ir gražus darbas, sukurtas nuo pamatų padėjimo 1924 m. rugpjūčio 27 d. Baltai tinkuotas bokštas matomas toli per lygumas. Bokšto laikrodis jau sumontuotas varpinėje ir veikia. Varpai taip pat sumontuoti ir laukia savo paskirties. Kadangi langai taip pat sumontuoti, o bažnyčios šildymo sistema paruošta naudoti, dabar galima pradėti bažnyčios vidaus įrengimo darbus...“[32].

Mūro ir pamatų darbus atliko Klaipėdos krašte gerai žinoma įmonė „Richtsmeier“; dailidės darbus – Redweikis iš Šilokarčemos, stogo dengimo darbus – „Wiese“ iš Klaipėdos; santechnikos darbus – Martinas Schmidtas iš Klaipėdos; metalo konstrukcijų darbus – Glogau iš Šilokarčemos; staliaus darbus – Šilokarčemos dailidžių meistrų asociacija; dažymo darbus – Truschus iš Klaipėdos; stiklinimo darbus – Koppas iš Klaipėdos; šildymo sistemą įrengė „Oskar Schmidt & Co.“ iš Karaliaučiaus; varpinę – Jonatas iš Šilokarčemos; kalvystės darbus atliko Dingfeldtas iš Šilokarčemos; o apšvietimo sistemą įrengė Šilokarčemos elektros gamykla[33].

Trylikos registrų vargonus, pagamintus taip, kad bet kuriuo metu būtų galima pridėti dar penkis registrus, tiekė žinoma vargonų gamybos įmonė „Wittek“ iš Elbingo (dabar Elblagas, Lenkija)[34].

Šilokarčemos (Šilutės) bažnyčia stilistiškai priskirtina regionui būdingai neogotikai, tačiau nuo daugelio aplinkinių savo pirmtakių ji skyrėsi jau vien tuo, kad buvo tinkuota. Nors ją projektavo iš šio krašto kilęs architektas K. Gutknechtas, architektūriškai ji kur kas artimesnė kitų Vokietijos regionų statiniams.

Iš išskirtinių bažnyčios akcentų paminėtina aukšta skaldytų akmenų cokolinė juosta, kylanti per visą pirmąjį bokšto tarpsnį. Profiliuotame portale įgilintą pagrindinį įėjimą papildo du šoniniai įėjimai, virš kurių įrengtos reljefinės kompozicijos. Itin žaismingas elementas – virš įėjimų įrengtų trijų smailiaarkių langelių, įrėmintų nedideliais piliastrais su antablementu (horizontali pastato perdanga, esanti virš atramų), motyvas, atkartojantis viršutinio bokšto tarpsnio sprendinį.

Pagrindinę bokšto smailę supa keturios mažesnės. Jos kresnos, tačiau puikiai dera prie bažnyčios proporcijų. Daugelyje Lietuvos neogotikinių šventovių smailes papildo kur kas smulkesni pinakliai (keturkampiai, į viršų smailėjantys bokšteliai, kuriais architektai užbaigia bokštus, frontonus ar kontraforsus)[35].

Bažnyčios planas stačiakampis, trijų navų. Pagrindinę erdvę supa liuteronų bažnyčioms būdingos galerijos. Vidaus įrengimas lakoniškas, daugiausia dėmesio skirta funkcinių dalių (altoriaus, sakyklos, krikštyklos) apipavidalinimui[36].

Vidaus puošyba

Bažnyčia iš kitų evangelikų bažnyčių išsiskiria unikalia vidaus daile ir sienine tapyba. Karaliaučiaus dailės akademijos profesorius Richardas Pfeifferis bažnyčios erdvėje pavaizdavo daugybę Biblijos scenų (15 pav.).

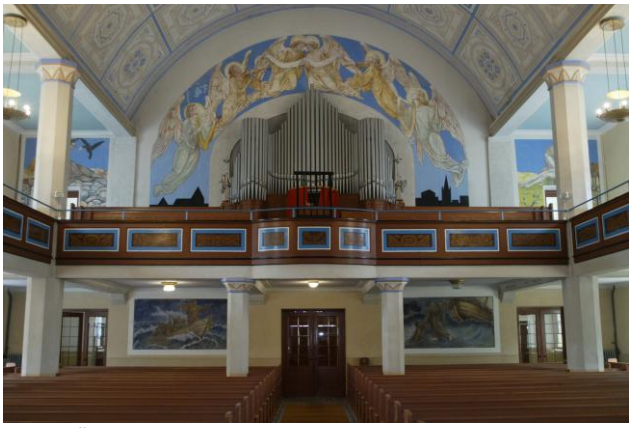

15 pav. Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčios vidus. Fotografuota 2026 m.

R. Pfeifferis (1878–1962) gimė Breslau mieste (dabar Vroclavas, Lenkija). Jis buvo jugendo (secesijos) stiliaus ir simbolistinės tapybos atstovas. Kūrė freskas ir didelius paveikslų ciklus mitologijos, idealizmo ir krikščioniškojo tikėjimo temomis. Išbandė įvairias sritis: sienų ir molbertinę tapybą, žurnalų iliustravimą.

Greta meninės veiklos rašė filosofinius tekstus, rengė savitas, išsamias ir iš dalies neįprastas kelių didelės apimties sienų tapybos projektų ikonografines programas.

Didžioji menininko kūrybinio palikimo dalis buvo sunaikinta per Antrąjį pasaulinį karą. Išliko keletas ankstyvųjų kūrinių ir dalis po 1945 m. sukurtų darbų. Iš jo sieninės tapybos darbų išliko tik Šilokarčemos bažnyčios tapyba[37].

Įdomiausias ir labiausiai dėmesio vertas prof. R. Pfeifferio darbas yra Šilokarčemos altoriaus sienos freska, kuri apima 80 kv. m plotą ir vaizduoja 120 figūrų (16

pav.). Freskoje pavaizduoti šventieji, reformatoriai, rašytojai, kompozitoriai, mokslininkai, pasaulietinės ir bažnytinės veiklos atstovai ir daugelis kitų. Tarp jų pavaizduotas Šilokarčemos dvaro savininkas H. Šojus ir kiti.

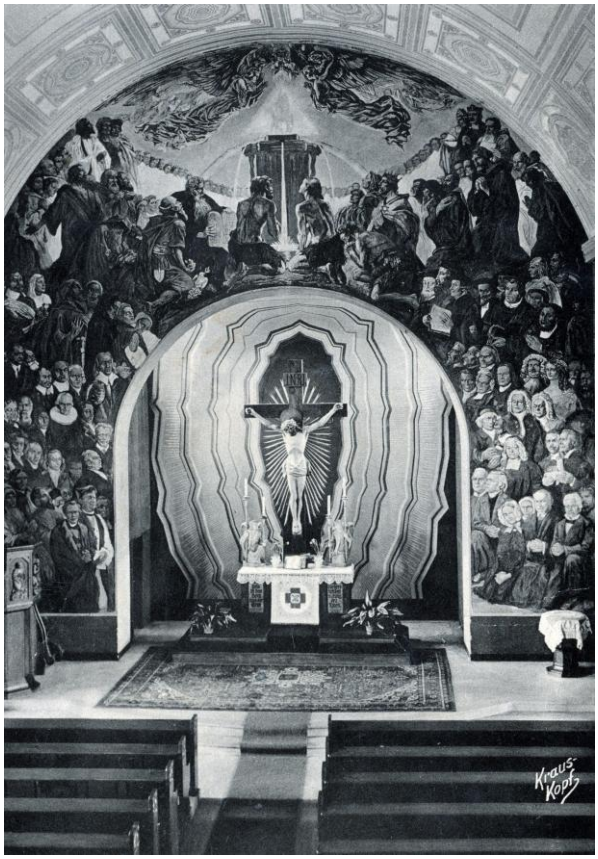

16 pav. R. Pfeifferio tapyta freska. Fotografuota XX a. I pusėje.

Freską tapė visa dailininko šeima (17 pav.). Tai liudija vyriausiojo sūnaus Hanso Ludwigo Pfeifferio laiškai ir 1988 m. rašyti atsiminimai: „Taip, tie metai Šilokarčemoje neužmirštami!!! Didysis Kristus, kurį aš išdrožiau garaže Karaliaučiuje, – jis kaip tik milimetro tikslumu tilpo į mūsų garažą, tačiau kad galėčiau dirbti, turėjau kas kartą jį išstumti į kiemą“.

17 pav. R. Pfeifferis (viršuje viduryje) su šeima 1930 m.

„Taip, tie metai Šilokarčemoje neužmirštami!!!“

Bažnyčios vidaus tapybos darbus Hansas aprašo taip: „Mano tėvas galvas ir figūras ant kartono tapė apačioje, zakristijoje. Mano pareiga buvo tai užnešti ant tinko (aš išspausdavau figūrų kontūrus ant šlapio tinko), tai darydavau kiekvieną rytą. Mano sesuo, kuri buvo kairiarankė, ištapydavo figūras kairėje freskos pusėje (tam reikėjo nuo pastolių išsilenkti į kairę pusę), motina perėmė portretus dešinėje pusėje. Tai buvo išskirtiniai metai tenai“[38].

Iš vėlesnių laiškų aiškėja, kad sūnus į Šilokarčemą buvo atsivežęs ir keletą studijų draugų, kurie jam padėjo šiame darbe. Dailininko sūnus rašė: „Bažnyčios vidaus tapyba truko visus metus. Tokia didelė freska su tiek daug portretų buvo didelė rizika. Tradicija buvo juk užmiršta, reikėjo iš naujo visko mokytis. Jau vien problema su džiovinimu! Kiekvienos dienos tapymui skirtas plotas turėjo būti drėgnas, t. y. naujai tinkuotas. Ta dalis, kuri buvo prieš dieną nutapyta, būdavo jau apdžiūvusi ir pasimatydavo, jog spalvos išeidavo per šviesios, kad reikia dėti sodresnes spalvas, o tai ne visur pavykdavo gerai. Jeigu per 6 darbo valandas nepavykdavo nutinkuotą plotą užtapyti, reikėdavo tinką nukapoti. O tai atsitikdavo ne kartą karštais vasaros mėnesiais. Šlapias tinkas džiūdavo taip greitai, kad plonas kalkių sluoksnis nespėdavo surišti dažų grūdelių. Taigi, žemyn su viskuo. Mes čia dirbdami daug išmokome ir kartais tas darbas tiek ilgai trukdavo vien dėl praktikos neturėjimo“[39].

Bendruomenė ir bažnyčia

Dar statybų metu prie bažnyčios įrengimo prisidėjo ir vietos meistrai, ir aukotojai. Sakyklą savo motinos atminimui padovanojo leidyklos direktorius Kucklukas iš Halės (Vokietija), o pagamino Munko dailidės dirbtuvės Šilokarčemoje. Krikštyklą, kurią pagamino Sieringas iš Šilokarčemos, padovanojo Šilokarčemos apskrities parapijos. Altorių pagamino Zollitschas, giesmių ir atminimo lentas – Petereitis (abu iš Šilokarčemos), o atminimo lentas suprojektavo panelė Tiesser iš Karaliaučiaus. Vitražinį langą virš pagrindinio įėjimo durų pagal prof. R. Pfeifferio projektą pagamino stiklo dailininkas Emilis Krügeris, o šviestuvus – menininkas Bahnė (abu iš Karaliaučiaus)[40].

Nemažai liturginių reikmenų padovanojo parapijiečiai ir kaimyninės parapijos. Altoriaus užtiesalus dovanojo pirklys Martinas Jakomeitis ir ponia A. Kubillus. Ji taip pat padovanojo Komunijos indų uždangalus. Dvi altoriaus žvakides – medicinos patarėjas dr. Erichas Šojus, o altoriaus antependijus pagamino stropios parapijos moterys. Krikšto dubenį padovanojo ponia Fagenzer, Komunijos taurę – Pagėgių apskrities parapijos, indą Komunijos vynui laikyti – evangelikų moterų pagalbos draugija. Vokišką ir lietuvišką Bibliją bažnyčiai dovanojo Sekunna, bronzinę karūną atminimo salėje – Klaipėdos apskrities parapijos, laikrodį – Šilokarčemos savivaldybė,

o takelius – Hermannas Meyeris. Varpai, vargonai, vitražas, kilimas ir antroji taurė buvo apmokėti parapijos surinktomis lėšomis[41].

Bendruomenės rūpinimasis bažnyčia nesibaigė ir vėliau. 1936 m. laikraštyje „Memeler Dampfboot“, minint bažnyčios pastatymo 10-metį, rašoma: „Nuo to laiko daug nuveikta bažnyčiai gerinti ir gražinti. Bažnyčią supantys sodai yra gražiai sutvarkyti (18 pav.). Kiekvienais metais ypatingas įvykis yra Kalėdų proga apšviesta eglė priešais kleboniją, o moksleiviai po vakarinių Kalėdų pamaldų sugieda keletą giesmių.“ Dešimtmečio proga Evangelikų moterų pagalbos draugija bažnyčiai paaukojo 18 kėdžių, o vietos elektros energijos bendrovė ir regioninis bankas – po penkias[42].

18 pav. Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčia. XX a. I pusė.

Bažnyčios pašventinimo iškilmės

Maldos namai baigti statyti 1926 m. vasaros pabaigoje (19 pav.), o pašventinimo iškilmės organizuotos Martyno Liuterio gimimo dieną – lapkričio 10 d. 1936 m. laikraštyje „Memeler Dampfboot“ rašoma, kad tai buvo nepamirštamos valandos. Parapijiečiai jautė maloningą Dievo rankos vedimą, kai pirmą kartą iš altoriaus ir sakyklos buvo skelbiamas Dievo žodis ir, suskambus pirmiesiems varpams, vargonai džiugiai įsiliejo[43].

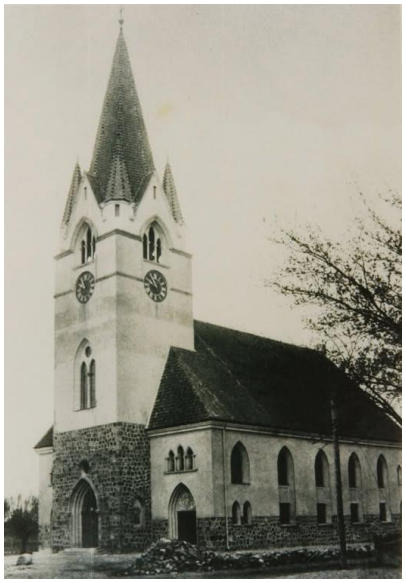

19 pav. Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčia. 1926 m.

Bažnyčios pašventinimas buvo laikomas svarbiausiu bažnytinio gyvenimo įvykiu ne tik pačioje parapijoje, bet ir Klaipėdos krašto regione bei už jo ribų[44]. Lapkričio 10 d. keliai, vedantys į Šilokarčemą, buvo pilni einančių ir važiuojančių į šventę žmonių. Pro bažnyčios bokšto tris langus iki žemės driekėsi iš eglių šakų nupintos girliandos, virš įėjimo į bažnyčią kabėjo didelis nupintas kryžius. Bažnyčios viduje altorius buvo apstatytas medeliais.

Apie 9 val. ryto klebonijoje susirinko Klaipėdos krašto kunigai, miesto ir krašto atstovai. Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčiai atstovavo Žemaičių Naumiesčio kunigas Jurkatas. Po posėdžio visi nuėjo į senąją koplyčią Liepų gatvėje, kur iki tol vykdavo parapijos pamaldos; atsisveikinimo pamaldas čia laikė kunigas T. Eicke.

Po pamaldų visi patraukė link naujosios bažnyčios, priekyje parapijos tarybos nariai nešė altoriaus reikmenis. Prie naujosios bažnyčios ateinančius pasitiko statybos vadovas ir architektas K. Gutknechtas, kuris bažnyčios raktus įteikė generaliniam krašto superintendentui dr. Franzui Gregoriui, šis juos perdavė kunigui T. Eickei. Bažnyčia buvo perpildyta, dar šimtai žmonių laukė eilėje lauke. Pamaldos prasidėjo 10.30 val. vokiečių kalba ir 11.30 val. lietuvių kalba. Pamaldų metu giedojo Herderio gimnazijos mišrus choras ir grojo vargonininkas Presleris[45].

„Bažnyčia buvo perpildyta, dar šimtai žmonių laukė eilėje lauke.“

Vieno šventės liudininko užfiksuotuose prisiminimuose rašoma: „Dauguma žmonių buvo apimti emocijų ir entuziazmo, ir visi pareiškė, kad niekada nepamirš šios įsimintinos dienos“[46].

Bažnyčios 10-mečio minėjimas

1936 m., minint bažnyčios pastatymo 10-ąsias metines, buvo surengtos muzikinės vakaro pamaldos. Laikraštyje „Memeler Dampfboot“ rašoma: „Bažnyčia buvo sausakimša pamaldžių klausytojų, kurie su dėkingumu mėgavosi bažnyčios ir Herderio gimnazijos choro bei orkestro muzikiniais pasirodymais. Helmutas Peickas pradėjo programą įkvepiančiu Franzo Liszto kūriniu „Introitus“, po kurio choras sugiedojo Heinricho Schützo giesmę „Viešpats yra mano ištikimasis ganytojas“ (Der Herr ist mein getreuer Hirte). Po įžanginių Biblijos skaitinių kunigas T. Eicke pasakė trumpą kalbą, kurioje išreiškė savo ir bendruomenės dėkingumą Visagaliui, kurio malonės dėka tikintieji čia rado prieglobstį ir namus. Po G-dur preliudo ir fugos choras sugiedojo nuostabią aštuonių balsų giesmę „Viešpatie, jei tik tave turėčiau“ (Herr, wenn ich nur dich habe), parašytą dvigubam chorui, taip pat Heinricho Schützo. Po kunigo maldos ir palaiminimo susirinkusieji kartu sukalbėjo Viešpaties maldą, o pabaigoje bažnyčią užpildė choro, orkestro ir vargonų atliktas „Aleliuja“ iš Hendelio „Mesijo“. Evangelikų bendruomenė buvo ypač dėkinga savo jaunam, talentingam muzikantui Helmutui Peickui už gražias vakaro pamaldas“[47].

Bažnyčia po Antrojo pasaulinio karo

Skirtingai nei Verdainės bažnyčia, Šilutės bažnyčia per karą nenukentėjo. Pasakojama, kad pirmasis sovietinis miesto karo komendantas, apžiūrėjęs bažnyčią, įsakė ją užrakinti ir raktus atiduoti jam, todėl nei pastatas, nei jo interjeras nebuvo nusiaubti. Pirmąsias pokario pamaldas čia laikė sakytojas A. Tėvelaitis[48].

Pokariu Klaipėdos krašto evangelikų parapijomis ėmė rūpintis Lietuvos evangelikų liuteronų konsistorija. Labai trūko teologinį išsilavinimą turinčių kunigų, todėl į kunigus buvo įšventinami bažnyčiai atsidavę pasauliečiai ir sakytojai. 1945–1950 m. Šilutės parapiją aptarnavo buvęs kantorius F. Mėgnius (1873–1950), 1947 m. įšventintas į kunigus. Oficialiai bendruomenė įregistruota tik 1948 m. rugpjūčio 27 d.[49], jos tarybos pirmininku išrinktas Gerchardas Šepaitis, o teisė naudotis bažnyčios pastatu patvirtinta 1949 m. kovo 23 d.[50]

F. Mėgniui mirus, parapija kurį laiką rūpinosi Lietuvos evangelikų liuteronų konsistorijos pirmininkas A. Baltris, o 1952–1959 m. į Šilutę buvo paskirtas nuolatinis kunigas M. Klumbys. Kadangi klebonijoje tuo metu veikė vaikų darželis, kunigas nuomojosi butą priešais bažnyčią[51].

1950 m. parapija vienijo apie 1 450 narių. Pamaldos vykdavo kiekvieną sekmadienį: vasarą bažnyčioje, žiemą – konfirmantų salėje. Per metus jų būdavo daugiau kaip šimtas. 1953 m. konfirmuoti 57 vaikai, sutuokta 12 porų, Komuniją priėmė 544 parapijiečiai. Šilutės bažnyčia tapo Klaipėdos krašto bažnytinio gyvenimo centru: čia beveik kasmet vykdavo kunigų ir pamokslininkų konferencijos bei mokymai[52].

1956 m. lapkričio 1 d. iškilmingomis pamaldomis paminėtas bažnyčios 30-metis. Jose dalyvavo po septynerių metų tremties iš Sibiro grįžęs kunigas Jurgis Gavėnis, Batakių parapijos kunigas M. Preikšaitis, Plikių ir Saugų bažnyčių kantoriai M. Tydekas ir A. Kybelka. Giedojo Šilutės, Saugų, Vyžių ir Ramučių parapijų chorai, o altoriuje buvo uždegtos 30 žvakių[53].

1959 m. M. Klumbiui išvykus į Vokietiją, jo vietą užėmė J. Gavėnis, vėliau parapiją aptarnavo M. Preikšaitis, K. Moras, J. Okas ir E. Roga[54]. 1965 m. gruodžio 5 d. Šilutės bažnyčioje įvyko Lietuvos, Latvijos ir Estijos evangelikų dvasininkų susitikimas, kuriame dalyvavo daugiau kaip tūkstantis žmonių[55].

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, parapijai buvo grąžinta klebonija. 1993–2001 m. parapijoje kunigavo R. Tamulis, vėliau ją laikinai aptarnavo kunigas M. Dikšaitis, o nuo 2002 m. klebonu tapo kunigas Remigijus Šemeklis. 1999–2000 m. suremontuoti bažnyčios bokštas ir stogas, nudažytas fasadas (20 pav.), 2004 m. pakeistas klebonijos stogas, 2005 m. – langai, 2006 m. atlikti bažnyčios vidaus remonto darbai[56]. 1993 m. bažnyčia įrašyta į Kultūros vertybių registrą[57].

20 pav. Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčios kapitalinis remontas. Fotografuota apie 2000 m.

Bendruomenė keitėsi kartu su miestu: Šilutei augant, parapiją papildė į Šilutę gyventi ir dirbti iš kitų Lietuvos vietovių atvykę evangelikai[58]. 2021 m. gyventojų surašymo duomenimis, Šilutės rajono savivaldybėje gyveno 39 067 žmonės, iš jų 1 790 save priskyrė evangelikams liuteronams, t. y. apie 4,6 proc.[59]

Nors šiandien bendruomenė mažesnė nei XX a. pirmoje pusėje, bažnyčia išlieka vienu svarbiausių Šilutės kultūrinio ir religinio gyvenimo centrų.

Apibendrinimas

Praėjęs šimtmetis Šilokarčemos (Šilutės) evangelikų liuteronų bažnyčiai ir parapijai buvo kupinas išbandymų, permainų ir viltingų atsinaujinimo akimirkų. Nors Šilokarčema 1818 m. tapo apskrities centru, tikintieji vis dar priklausė Verdainės parapijai. Savarankiška parapija įsteigta tik po beveik šimto metų – 1913 m. spalio 1 d., po ginčų su Verdainės dvasininkais ir gavus kaizerio sutikimą. Pradėta rinkti lėšas bažnyčiai ir klebonijai statyti. Tačiau 1914 m. prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas statybos planus sustabdė. 1915 m. rudenį buvo užbaigta tik klebonija.

Vietos bendruomenė savo planų neatsisakė. Iškart po karo pabaigos vėl susirūpinta bažnyčios statyba, ir ji iškilo bendromis jėgomis: žemę padovanojo ir finansiškai rėmė dvarininkas H. Šojus, didelę lėšų dalį skyrė Vokietijos valstybės ir bažnyčios institucijos bei Rytprūsių parapijos, prisidėjo ir pati parapija.

Bažnyčios vidaus tapybos darbų ir freskos autoriai – Karaliaučiaus dailės akademijos profesorius Richardas Pfeifferis su šeima. Tai vienintelė iki šių dienų išlikusi jo sieninės tapybos darbų dalis. 1926 m. lapkričio 10 d., Martyno Liuterio gimimo dieną, į bažnyčios pašventinimo iškilmes susirinko tiek žmonių, kad dalis jų liko stovėti lauke.

Sovietmečiu Verdainės bažnyčia buvo paversta sandėliu ir fabriku. Po 1961 m. gaisro liko tik pamatai, o jos vietoje iki 2013 m. veikė Kauno audimo fabriko AB

„Drobė“ skyrius. Šilutės bažnyčia išliko ir tapo evangelikų liuteronų susitikimų vieta.

Bėgant laikui bažnyčia tapo ne tik maldos namais, bet ir svarbiu Šilutės miesto istorijos liudininku. Čia vyko pamaldos, skambėjo giesmės, buvo minimos šventės ir išgyvenami sunkūs laikotarpiai – visa tai suformavo bendruomenės tapatybę.

Minint bažnyčios 100 metų sukaktį, išlikęs jos pastatas (21 pav.) primena, kad bažnyčią sudaro ne vien mūras ir akmuo, bet ir žmonių tikėjimas, pasiaukojimas bei tarpusavio ryšys. Šis jubiliejus skatina prisiminti praeitį ir atsakingai žvelgti į ateitį, saugant ir puoselėjant šią išskirtinę Šilutės dvasinio paveldo dalį.

21 pav. Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčia. Fotografuota 2021 m.

Ignas Giniotis

Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčios pašventinimo 100-metis

Tekstų autorius Ignas Giniotis
Redaktorė Rita Vanagienė
Viršelio vaizdą sukomponavo Kamilė Saikevičiūtė

Viršelyje – Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčia. XX a. I pusė.

© Šilutės Hugo Šojaus muziejus, 2026

Šaltiniai ir literatūra

[1] Juška A., Verdainės parapija, *Mažosios Lietuvos enciklopedija*, Vilnius, 2009. P. 695.

[2] *Einwohnerbuch für die Stadt und Landkreis Heydekrug*, 1942–1943. P. 2.

[3] Meškauskienė R., Sudėtingas Verdainės evangelikų liuteronų bažnyčios likimas ir jos dvasininkai. Interaktyvus. [žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.] <https://silaine.lt/silaine/sudetingas-verdaines-evangeliku-liuteronu-baznycios-likimas-ir-jos-dvasininkai/>.

[4] Barasa D., *Šilutės evangelikų liuteronų parapijos istorija*. Šilutė. P. 1. Šilutės Hugo Šojaus muziejaus archyvas.

[5] Užgalis M., Verdainės evangelikų liuteronų bažnyčios ir jos aplinkos istorija. Šilutės Hugo Šojaus muziejaus archyvas. 2016. P. 3.

[6] Juška A., *Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX amžiuje*, Klaipėda, 1997. P. 377.

[7] Ten pat. P. 377.

[8] Hubatsch W. *Geschichte der evangelischen Kirchen Ostpreussens*, Bd. 2. Göttingen, 1968. P. 100–101.

[9] Juška A., *Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX amžiuje*, Klaipėda, 1997. P. 377.

[10] Barasa D., *Šilutės evangelikų liuteronų parapijos istorija*. Šilutė. P. 1. Šilutės Hugo Šojaus muziejaus archyvas.

[11] Barasa D., *Šilutės evangelikų liuteronų parapijos istorija*. Šilutė. P. 1. Šilutės Hugo Šojaus muziejaus archyvas.

[12] Užgalis M., Verdainės evangelikų liuteronų bažnyčios ir jos aplinkos istorija. Šilutės Hugo Šojaus muziejaus archyvas. 2016. P. 3.

[13] Jakštas P., Vadovas po Šilutės miestą. Mašinraštis. 1982 m. P. 19. Šilutės Hugo Šojaus muziejaus archyvas.

[14] Juška A., Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX amžiuje. Interaktyvus. [žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.] <https://www.liuteronai.lt/silutes-parapija/>.

[15] Juška A., Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX amžiuje. Interaktyvus. [žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.] <https://www.liuteronai.lt/silutes-parapija/>.

[16] *Die Evangelische Kirche in Heydekrug im Memel*, Šilokarčema. 1926. P. 4.

[17] Juška A., Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX amžiuje. Interaktyvus. [žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.] <https://www.liuteronai.lt/silutes-parapija/>.

[18] Žemaitaitis A. M., Šilutės evangelikų liuteronų parapijos kūrimo istorija. *Šilutės naujienos*. Nr. 65 (1033), 2013.08.30.

[19] Barasa D., *Šilutės evangelikų liuteronų parapijos istorija*. Šilutė. P. 1. Šilutės Hugo Šojaus muziejaus archyvas.

[20] Juška A., Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX amžiuje. Interaktyvus. [žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.] <https://www.liuteronai.lt/silutes-parapija/>.

[21] Zehn Jahre evangelische Kirche in Heydekrug. *Memeler Dampfboot*. Nr. 267, 1936.11.12.

[22] Zehn Jahre evangelische Kirche in Heydekrug. *Memeler Dampfboot*. Nr. 267, 1936.11.12.

[23] Žemaitaitis A. M., Šilutės evangelikų liuteronų parapijos kūrimo istorija. *Šilutės naujienos*. Nr. 65 (1033), 2013.08.30.

[24] *Die Evangelische Kirche in Heydekrug im Memel*, Šilokarčema. 1926. P. 5.

[25] Barasa D., *Šilutės evangelikų liuteronų parapijos istorija*. Šilutė. P. 1. Šilutės Hugo Šojaus muziejaus archyvas.

[26] Gundermann I., Der Bau der Heydekrug Kirche. *Memeler Dampfboot*. Nr. 14, 1967.07.20.

[27] Juška A., Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX amžiuje. Interaktyvus. [žiūrėta 2025 m. gruodžio 17 d.] <https://www.liuteronai.lt/silutes-parapija/>.

[28] Gundermann I., Der Bau der Heydekrug Kirche. *Memeler Dampfboot*. Nr. 14, 1967.07.20.

[29] Barasa D., *Šilutės evangelikų liuteronų parapijos istorija*. Šilutė. P. 1. Šilutės Hugo Šojaus muziejaus archyvas.

[30] Žemaitaitis A. M., Šilutės evangelikų liuteronų parapijos kūrimo istorija. *Šilutės naujienos*. Nr. 65 (1033), 2013.08.30.

[31] Gundermann I., Der Bau der Heydekrug Kirche. *Memeler Dampfboot*. Nr. 14, 1967.07.20.

[32] Gundermann I., Der Bau der Heydekrug Kirche. *Memeler Dampfboot*. Nr. 14, 1967.07.20.

[33] *Die Evangelische Kirche in Heydekrug im Memel*, Šilokarčema. 1926. P. 6.

[34] *Die Evangelische Kirche in Heydekrug im Memel*, Šilokarčema. 1926. P. 6.

[35] Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčia. Interaktyvus. [žiūrėta 2026 m. spalio 7 d.] <https://architekturalietuvoje.lt/lankytinos-vietos/silutes-evangeliku-liuteronu-baznycia/>

[36] Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčia. Interaktyvus. [žiūrėta 2026 m. spalio 7 d.] <https://architekturalietuvoje.lt/lankytinos-vietos/silutes-evangeliku-liuteronu-baznycia/>

[37] Barfod J., Rüttinger J., *Richardas Pfeifferis (1878-1962) – sakralinių erdvių tapytojas*. Parodos anotacija. Šilutės Hugo Šojaus muziejus, 2026 m.

[38] Šilutės evangelikų – liuteronų bažnyčios freskų autorius – dailininkas Richard Pfeiffer. Interaktyvus. [žiūrėta 2026 m. sausio 22 d.] <https://www.silutesnaujienos.lt/lt/silutes-evangeliku-liuteronu-baznycios-fresku-autorius-dailininkas-richard-pfeiffer/>.

[39] Šilutės evangelikų – liuteronų bažnyčios freskų autorius – dailininkas Richard Pfeiffer. Interaktyvus. [žiūrėta 2026 m. sausio 22 d.] <https://www.silutesnaujienos.lt/lt/silutes-evangeliku-liuteronu-baznycios-fresku-autorius-dailininkas-richard-pfeiffer/>.

[40] *Die Evangelische Kirche in Heydekrug im Memel*, Šilokarčema. 1926. P. 6.

[41] *Die Evangelische Kirche in Heydekrug im Memel*, Šilokarčema. 1926. P. 6–7.

[42] Zehn Jahre evangelische Kirche in Heydekrug. *Memeler Dampfboot*. Nr. 267, 1936.11.12.

[43] Zehn Jahre evangelische Kirche in Heydekrug. *Memeler Dampfboot*. Nr. 267, 1936.11.12.

[44] Gundermann I., Der Bau der Heydekrug Kirche. *Memeler Dampfboot*. Nr. 14, 1967.07.20.

[45] Clopenburgas H., *Šilutės bažnyčios įšventinimo iškilmės*. Šilutės Hugo Šojaus muziejaus archyvas.

[46] Gundermann I., Der Bau der Heydekrug Kirche. *Memeler Dampfboot*. Nr. 14, 1967.07.20.

[47] Musikalische Abendfeier in der Kirche. *Memeler Dampfboot*. Nr. 267, 1936.11.12.

[48] Juška A., Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX amžiuje. Interaktyvus. [žiūrėta 2026 m. rugsėjo 29 d.] <https://www.liuteronai.lt/silutes-parapija/>.

[49] Barasa D., Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčia. Neskelbtas elektroninis dokumentas, 2007 m. Saugoma Šilutės Hugo Šojaus muziejuje.

[50] Juška A., Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX amžiuje. Interaktyvus. [žiūrėta 2026 m. rugsėjo 29 d.] <https://www.liuteronai.lt/silutes-parapija/>.

[51] Barasa D., Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčia. Neskelbtas elektroninis dokumentas, 2007 m. Saugoma Šilutės Hugo Šojaus muziejuje.

[52] Barasa D., Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčia. Neskelbtas elektroninis dokumentas, 2007 m. Saugoma Šilutės Hugo Šojaus muziejuje.

[53] Juška A., Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI–XX amžiuje. Interaktyvus. [žiūrėta 2026 m. rugsėjo 29 d.] <https://www.liuteronai.lt/silutes-parapija/>.

[54] Ten pat.

[55] Barasa D., Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčia. Neskelbtas elektroninis dokumentas, 2007 m. Saugoma Šilutės Hugo Šojaus muziejuje.

[56] Ten pat.

[57] Kultūros vertybių registras. *Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčia*. Interaktyvus. [žiūrėta 2026 m. rugsėjo 29 d.] <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-detail/5713056F-40FD-4F66-880C-D496A7557712/true>.

[58] Parapijos istorija. Interaktyvus. [žiūrėta 2026 m. spalio 8 d.] <https://silutesparapija.lt/parapijos-istorija>.

[59] Šilutės rajono gyventojų statistika: senstame, mūsų sparčiai mažėja, o vienam vyrui tenka 1,3 moters. Interaktyvus. [žiūrėta 2026 m. spalio 8 d.] <https://www.silutesnaujienos.lt/lt/silutes-rajono-gyventoju-statistika-senstame-musu-sparciai-mazeja-o-vienam-vyrui-tenka-13-moters/>.